

Raúl Castro magyarországi látogatásai a sajtó tükrében

MOLNÁR LILLA

Raúl Castrónak, a Kubai Szocialista Forradalmi Egységpárt egyik vezetőjének, a fegyveres erők miniszterének az 1965-ös és 1977-es magyarországi látogatásai külön-külön a magyar-kubai kapcsolatok alakulásának egy-egy állomását jelentik. A két látogatás sajtóanyagának párhuzamba állításával olyan szembevetendő különbségek figyelhetők meg, amelyek arra ösztönzik a kutatót, hogy feltérképezze a két látogatás közötti eltérések mögött meghúzódó okokat, arra keresve a választ, hogy mi állt a két látogatás sajtóanyagának narratívája közötti fordulat hátterében.

A kutatás alapját a Raúl Castro magyarországi tartózkodásait bemutató, valamint az 1965 és 1977 közötti magyar-kubai kapcsolatok alakulásáról hírt adó sajtócikkek alkotják. A rendelkezésre álló anyagból a legfontosabb politikai napilapok, mint a *Népszabadság*, a *Népszava*, a *Magyar Nemzet*, a *Magyar Hírlap* és a „bulvárlapként” is definiált *Esti Hírlap* publikált cikkei voltak a kutatás figyelmének középpontjában. Ezek az újságok a vizsgált időszakban a tájékozódás elsődleges forrásai voltak a közvélemény számára, így napi szinten adtak hírt a bel- és külpolitika meghatározó eseményeiről és a nemzetközi történésekről egyaránt. A látogatásról beszámolt és képeket is közölt a hetilapok egy csoportja, ezek közé tartozott a *Képes Újság*, a *Lobogó*, az *Ország-Világ*, az *Ikarus* üzemi lap és a vidék napilapja, a *Szabad Föld*. A kutatás témájának körüljárásához a sajtócikkeken kívül a Kubával kapcsolatos Filmhíradó részletek is bevonásra kerültek, melyek közül az 1965-ös látogatásról készült tudósítás bírt jelentőséggel, bár ennek szövege megfeleltethető volt az újságokban olvashatóknak.

A sajtótermékek elemzése során levont következtetések igazolásához igyekeztem bevonni levéltári forrásokat is. A látogatások elemzéséhez és a két esemény közötti eltérések okainak feltárásához az 1965-ös látogatás alkalmával Raúl Castro és Kádár János beszélgetéséről készült feljegyzés, valamint az 1965-ben és 1977-ben készült minisztertanácsai jegyzőkönyvek nyújtottak segítséget. A kádári külpolitika jellegzetességeiről mint a látogatások egyik háttéreméről adott bővebb információt az amerikai Külügyminisztérium 1971-es feljegyzése az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolatáról folytatott megbeszélésről.

A Kádár-kori cikkek esetében fontos kiemelni, hogy nem létezett korabeli független sajtó, ezért a folyóiratok az egyes kérdéskörök vonatkozásában az MSZMP szócsöveként a hivatalos álláspontot közvetítették. Az olvasott cikkek hasonló séma szerint íródtak, ugyanazok a szófordulatok, mondatok voltak felfedezhetőek, mivel a cikkek az esetek döntő többségében egy közös forrást vettek alapul, ami leggyakrabban az MTI vagy a TASZSZ jelentése volt. Ezenkívül az újságok számára pontos sajtótervek készültek, ezek szem előtt tartásával kellett beszámolni az adott eseményről.

Bár a Kádár-kori sajtó a propaganda egyik leghatásosabb eszközeként nem mentes az ideológiai ráhatástól, mégis, ha a megjelenő cikkekről lehántjuk a propaganda leplét, jól használható forrásként szolgálnak a magyar-kubai kapcsolatok 1965 és 1977 közötti időszakának nyomon követéséhez. A kubai politikus mindkét látogatását figyelemmel kísérte a magyar sajtó. Az események kapcsán megjelenő cikkek a közvélemény elé tárják a látogatás teljes menetét a megérkezés pillanatától a távozás napjáig. A két látogatáshoz kapcsolódó sajtóhírek anyaga jól tükrözi Magyarország Kubához való viszonyulását, összehasonlításuk megmutatja a két ország kapcsolatainak változását.

A sajtócikkekből kirajzolódó magyar-kubai kapcsolatok alakulásának magyarázatát nem elegendő csupán a magyar viszonyok között keresni. A Kádár-korszak külpolitikájának jellegzetességei mellett fontos figyelembe venni, hogy miként befolyásolták a nemzetközi események, a Szovjetunió Kubához és az Amerikai Egyesült Államokhoz való viszonya és Fidel Castro külpolitikai törekvései a magyar-kubai viszony változását. Így a Raúl Castro magyarországi tartózkodásairól szóló cikkek összehasonlításával nemcsak Kuba és Magyarország kapcsolatának alakulása tárul elénk a két látogatás között eltelt időszakban, hanem ezen keresztül közvetve nyomon követhető a Kádár-korszak Szovjetunióhoz igazodó külpolitikája, valamint a szovjet-kubai viszony alakulása is, mindez a hidegháború feszült szuperhatalmi szembenállásának légkörében.

A tanulmányomban az előbb vázolt kapcsolati hálónak a magyar-kubai viszony alakulása szempontjából meghatározó szelete kerül megvilágításra, hogy választ adjon a két látogatásról hírt adó sajtócikkek narratívájának változására.

A magyar külpolitika és annak mozgásteret a Kádár-korban

Raúl Castro két magyarországi látogatásának és ezeken keresztül a magyar-kubai kapcsolatok építésének témája alapvetően a külpolitika hatáskörébe tartozik, így a látogatások eredményes vizsgálatához nélkülözhetetlen egy rövid áttekintést tenni a kádári külpolitika alakulásáról és főbb irányvonalairól a vizsgált időszakban.

A magyar külpolitikát a kommunisták hatalomra kerülésétől egészen a rendszerváltozásig három fontos tényező alakította: a szovjet érdekszférához tartozás, a nyugati technológia és kölcsönök megszerzésének szándéka, valamint a kétpólusú világrend feszült nagyhatalmi szembenállása. Ezek közül a legmeghatározóbb, Magyarország geopolitikai helyzetéből egyértelműen adódó, a szovjet érdekszférába tartozás és ezen keresztül a Szovjetunió közvetlen befolyása volt. A második világháború után kialakult európai *status quo*, amelyhez hozzátartozott, hogy Kelet-Közép-Európa a szovjet befolyási övezet része lett, mindvégig a hidegháborús légkör egyik alappillére volt. Ebből következik, hogy a szocialista országok, így Magyarország esetében sem beszélhetünk önálló külpolitikáról. A nemzetközi kapcsolatok

alakításában az ország csak minimális mozgástérrel rendelkezett, hogy a szovjet érdekekhez igazodva megpróbálja kihasználni a saját érdekeit szolgáló lehetőségeket.¹

A Kádár-kori külpolitikát befolyásoló másik jelentős tényező a gazdaság megreformálásához szükséges nyugati technológia és kölcsönök megszerzésének kérdése volt.² A Sztálin halálát követő időszakban egyfajta nyitásra, a szovjet politika „aktivizálására” került sor. Moszkva engedélyezte a szocialista államok számára a szovjet irányelvekkel összhangban történő kapcsolatépítést a Nyugattal és a harmadik világ országaival, ezzel kilépve a világpolitika színterére, azt a látszatot keltve, hogy a kommunista országok működőképes, tényleges „szövetségesei” a Szovjetuniónak.³ Ez az engedmény lehetőséget teremtett a magyar vezetés számára is, hogy elinduljon a korlátozott emancipáció útján, és megkezdje a kapcsolatok építését a tömbön kívüli országokkal.⁴

A nyugati kapcsolatfelvétel és kölcsönök elősegítették a magyar gazdaság modernizálását, ami alapfeltétele volt ama, viszonylag önálló belső fejlődés fenntartásának, amit Kádár a hatalomra kerülését követően alakított ki.⁵ Ennek alapját az a kádári gondolatmenet képezte, hogy bizonyos gazdasági és belpolitikai reformok végrehajtása lehetséges a szovjet befolyás keretein belül is, ha az ország külpolitikájában lojálisan igazodik a Szovjetunióhoz.⁶

Hruscsov 1964 októberi leváltását követően a magyar pártvezetés folytatni kívánta a gazdaság megreformálását és ezzel együtt a minimális mozgástér maximális kihasználását, de ekkor már fontos volt az új, Brezsnyev által vezetett kormány felé hangsúlyozni, hogy a nyugati kapcsolatok csak gazdasági jellegűek. Erre azért volt szükség, mert Brezsnyev tartott attól, hogy a nyugati imperialisták a gazdaságon keresztül próbálnak meg befolyást gyakorolni a tömb országaira.⁷ Kádár ennek ellenkezőjéről úgy igyekezett biztosítani Moszkvát, hogy a politikai kérdésekben megbízható és hűséges partnereként, a konfliktusokat kerülve próbált alkalmazkodni az aktuális szovjet állásponthez. A multilaterális tárgyalások alkalmával közvetítőként lépett fel a szovjet nézőpont megvalósulása érdekében.⁸ Ezekért az erőfeszítésekért cserébe a szovjetek sok esetben szemet hunytak a gazdasági tárgyalásokon a magyar szakemberek érdekérvényesítése felett.⁹ Alfred Puhán, az Egyesült Államok magyarországi nagykövete 1971 júniusi beszámolójában a következőképpen nyilatkozott a Kádári-politika lehetőségeiről a szovjet tömbön belül: „Kádár kötéláncot jár. Amíg lojális marad a szovjetekhez kül- és biztonságpolitikai érdekeiket illetően, addig mozgásteret kap a gazdaság területén.”¹⁰

¹ Békés: Magyar külpolitika..., 95.

² Uo., 111.

³ Békés-Kalmár: A szovjet-kelet-európai..., 25.

⁴ Uo.

⁵ Békés: Magyar külpolitika..., 194.

⁶ Borhi: Magyar-amerikai kapcsolatok..., 98.

⁷ Uo., 112.

⁸ Békés: Magyar külpolitika..., 193.

⁹ Uo., 194.

¹⁰ Borhi: Magyar-amerikai kapcsolatok..., 581. NARA, RG 59, General Records of the Department of State, Central Policy Files, Political and Defense, Box 2353.

A szocialista országok Szovjetuniótól való szoros függésének lazulása már a Nyugat számára is érzékelhető volt. 1964-ben a CIA nemzetbiztonsági jelentésében megállapította, hogy a szovjet politika módosulásának eredményeként egy „új és kevésbé merev kapcsolat van kialakulóban Kelet-Európa és Moszkva között.” Ehhez az is hozzájárult, hogy a szocialista országok felismerték a szoros függés enyhüléséből adódó lehetőségeket, hogy „nagyobb figyelmet szenteljenek saját nemzeti érdekeiknek.”¹¹

Magyarországnak továbbra is volt lehetősége gazdasági téren a Nyugathoz közeledni, de a kapcsolatok alakulására végig hatással volt a kétpólusú világrend feszült szuperhatalmi szembenállásának hullámváza mint a kádári külpolitika harmadik meghatározó eleme.¹² Kádár kijelentette, hogy a kapcsolatok alakulása az Egyesült Államokkal igazodni fog a Szovjetunió és Amerika viszonyához.¹³ Ez fordítva is igaz volt, így Magyarország és az Egyesült Államok kapcsolatát tulajdonképpen Moszkva Amerikához fűződő viszonya befolyásolta.¹⁴

Az 1960-as évek végére a hidegháborús konfliktus enyhülni látszott. Ennek háttérében a Szovjetunió nukleáris erejének növekedése állt, ami jelentős fenyegetést jelentett hidegháborús riválisa számára.¹⁵ A szembenálló felek erőviszonyainak kiegyenlítődése az 1972-es SALT-I szerződésben törvényesen is megmutatkozott.¹⁶ Ebben az időszakban a Szovjetunió és az Egyesült Államok között több olyan megállapodás is született, ami tovább erősítette a *détente* korszakát.¹⁷ Ez a külpolitikai változás lehetőséget adott Magyarországnak a közeledésre az Egyesült Államok felé. 1969-ben Brezsnyev a nemzetközi helyzet pozitív irányú változásáról értesítette a Moszkvában tartózkodó Kádárt, és kifejtette, hogy Washingtonnak be kellett ismernie a „realitásokat, a Szovjetunió potenciálját és befolyását” illetően, amivel egy új korszak képét vetíti előre.¹⁸

Magyar–kubai kapcsolatok alakulása az 1950-60-as évek fordulóján

A magyar-kubai diplomáciai kapcsolatok felvétele meglehetősen elhúzódo, soklépcsős folyamat eredménye volt. Magyarország nem érdeklődött a latin-amerikai térség iránt, inkább Afrika és Ázsia egyes országaival épített kapcsolatokat.¹⁹

Magyarország számára a Kubával való kapcsolatok felvételekor döntően a szovjet befolyás mint a kádári külpolitika legmeghatározóbb eleme érvényesült. A Szovjetunió számára stratégiai szempontból kiemelkedő fontosságú volt az Egyesült Államok szomszédságában

¹¹ Borhi: Magyar–amerikai kapcsolatok..., 98.

¹² Horváth: A magyar-kubai diplomáciai kapcsolatok..., 67.

¹³ Borhi: Magyar–amerikai kapcsolatok..., 108.

¹⁴ Uo., 110.

¹⁵ Fischer: A kétpólusú világ, 241.

¹⁶ Uo., 242.

¹⁷ Robert: Détente..., 381.

¹⁸ Borhi: Magyar–amerikai kapcsolatok..., 116.

¹⁹ Horváth: A magyar-kubai diplomáciai kapcsolatok..., 55.

található kis szigetország, ezért Moszkva gyors kapcsolatok kialakítására törekedett a forradalom útján haladó Kubával.²⁰ Az Egyesült Államokkal végleg megromlott viszony arra ösztönözte a szigetországot, hogy a szocialista országok felé forduljon. Fidel Castro az 1960 szeptemberi Havannai Nyilatkozatban kitért arra, hogy Kuba elfogadná az Amerikai Egyesült Államok fegyveres támadása esetén felajánlott szovjet segítséget mint a moszkvai szolidaritás egyik formáját, ami nem tekinthető beavatkozásnak. Ezzel ideologikus-propagandisztikus színezetet adott a szigetország és Szovjetunió közötti viszonyoknak.²¹ Castro szeptemberi nyilatkozata is abba az irányba mutatott, ami később a kubai forradalom szocialista jellegének kinyilvánításához vezetett 1961-ben.²² Az Egyesült Államok és Kuba közötti fokozódó politikai konfliktusnak adott hangot az 1962 februári második Havannai Nyilatkozat. Ebben Fidel Castro válaszként a kubai kormány kizárására az Amerika-közi rendszerből kifejezi forradalmi szándékát az imperializmus elleni harcra és összefogásra Latin-Amerikában.²³ A szuperhatalomtól egyre jobban távolodó és ezzel párhuzamosan a szocializmus útjára lépő Kuba igyekezett a jó viszony kialakítására a szovjet tömb országaival.

Magyarország, szemben a tömb más államaival, később kezdte meg a diplomáciai kapcsolatok kialakítását, erős szovjet ráhatás következtében.²⁴ A magyar–kubai kapcsolatok kezdeti alakulásakor tapasztalható szovjet befolyás mint a két ország közötti viszony meghatározásának princípiuma mindvégig jelen volt a magyar külpolitikában. A Szovjetunió és Kuba közötti kapcsolatok pozitív és negatív irányba történő kilengéseit a magyar vezetés figyelembe vette, és kapcsolatait úgy alakította a szigetországgal, hogy az megfeleljen a moszkvai hozzáállásnak.

Raúl Castro 1965-ös és 1977-es magyarországi látogatásainak összehasonlítása a sajtó tükrében

Raúl Castro két alkalommal járt Magyarországon. Az első látogatásra 1965. március 23–25. között került sor, majd kicsivel több, mint egy évtizeddel később, 1977. november 11–16. között tartózkodott ismét hazánkban.

1965-ben Raúl Castro Ruz mint „a Kubai Szocialista Forradalmi Egységpárt országos vezetőségének tagja, miniszterelnök-helyettes, a fegyveres erők minisztere” érkezett Magyarországra, felesége, Vilma Espín, a Kubai Nőszövetség elnöke, Carlos Olivares Sánchez, a Kubai Köztársaság moszkvai nagykövete, Fernando Flores, a Kubai Köztársaság varsói nagykövete és Joaquín Méndez Cominches őrnagy társaságában. A kubai delegációt a nemzeti lobogókkal és vörös zászlókkal feldíszített Ferihegyi repülőtéren Czinege Lajos

²⁰ Uo., 67.

²¹ Horváth: Az első havannai ..., 17.

²² Uo., 20.

²³ Horváth Emőke: A második Havannai..., 163.

²⁴ Horváth: Ketten ugyanarról, 123.

honvédelmi miniszter, Komócsin Zoltán, az MSZMP Központi Bizottságának tagja, Korom Mihály, az MSZMP Központi Bizottságának titkára, Erdei Lászlóné, a Magyar Nők Országos Tanácsának elnöke, Garai Róbert, az MSZMP Központi Bizottságának osztályvezető-helyettese, Szarka Károly külügyminiszter-helyettes, Gergely Miklós, a Külügyminisztérium protokollosztályának vezetője, valamint a Kubai Köztársaság budapesti nagykövete, Juan José Fuxa Sanz fogadta.²⁵

A kubai delegáció búcsúztatására a „Ferihegyi repülőtér ünnepi dísz t öltött.” A vendégeket az érkezés napján összegyűlt fogadóbizottság tagjai búcsúztatták. „A díszörség díszmenete után a búcsúztatásnál megjelent magyar közéleti személyiségek a repülőgéphez kísérték a vendégeket. Úttörők virágcsokrokat nyújtottak át.”²⁶

Az 1977-es látogatás alkalmával Raúl Castro „hadseregtábornok, a Kubai Kommunista Párt Politikai Bizottságának tagja, a Központi Bizottság másodtitkára, az Államtanács első elnökhelyettese, a Minisztertanács első elnökhelyettese, a kubai forradalmi fegyveres erők minisztere” katonai küldöttség élén utazott Moszkvából Magyarországra. A kubai delegáció megérkezéséről tudósító sajtócikkek nem említik a Raúl Castrón kívül érkező személyeket, de a Néphadsereg c. lap tudósításából kideríthető, hogy az 1965-ös látogatáshoz hasonlóan jelen volt Vilma Espín, a Kubai Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja, a Kubai Nőszövetség elnöke és Carlos Aldana, a Kubai Kommunista Párt Központi Bizottságának osztályvezető-helyettese. A katonai küldöttséget Sixto Batista Santana és José A. Méndez Sierra vezérőrnagyok, Pedro Enrique Oropesa del Portal és Demetrio Montseny Villa ezredek, Rubén Martínez Puente alezredes alkották.²⁷

A kubai vendégeket a Keleti pályaudvaron „Biszkú Béla, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, a Központi Bizottság titkára, Borbándi János, a Minisztertanács elnökhelyettese és Czinege Lajos [vezérezredes, honvédelmi miniszter] valamint a Honvédelmi Minisztérium katonai tanácsának tagjai [fogadták]. Jelen volt Jósé Antonio Tabares del Real, a Kubai Köztársaság budapesti rendkívüli és meghatalmazott nagykövete.”²⁸

A látogatás végén Raúl Castrót és kíséretét a Ferihegyi repülőtéren az érkezéskor is jelen levő Czinege Lajoson, Borbándi Jánoson és Jósé Antonio Tabares del Realon kívül a Varsói Szerződés tagállamai egyesített fegyveres erői főparancsnokának magyarországi képviselője, Jurij Naumenko vezérezredes és Fedot Krivda vezérezredes, az ideiglenesen Magyarországon állomásozó szovjet Déli Hadseregcsoport parancsnoka búcsúztatta.²⁹ A fogadáskor még jelenlévő Biszkú Bélát a búcsúztatáskor Gyenes András, az MSZMP KB titkára helyettesítette. Erről 1977. november 15-én határozott a Politikai Bizottság, mivel Biszkú Béla a megyei pártbizottságok első titkárainak értekezletén tartott előadást Raúl Castro távozásakor.³⁰

²⁵ Népszabadság, 1965. március 26, 1.

²⁶ Népszabadság, 1965. március. 26, 1.

²⁷ Néphadsereg, 1977. november. 19, 2.

²⁸ Magyar Nemzet, 1977. november 12, 3.

²⁹ Népszabadság, 1977. november 17.

³⁰ MNL OL M-KS 288. f. 5/731. ő. e. 18.

Raúl Castro és kísérete a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának meghívására érkezett Magyarországra 1965. március 23-án.³¹ A Politikai Bizottság 1965. március 2-án hagyta jóvá a kubai küldöttség meghívását, amelyre az 1965. március 1-5. között megtartott kommunista pártok moszkvai találkozásán került sor Nemes Dezső közbenjárásával.³² A kubai delegáció nemcsak Magyarországot érintette a moszkvai találkozás után, hanem rövid látogatásokat tett a szovjet tömb két másik országában is. A kubai miniszterelnök-helyettes és kísérete a moszkvai találkozót követően március 19-én Varsóba érkezett.³³ Majd a kubai vendégek a budapesti tartózkodást követően Bulgáriába repültek, hogy eleget tegyenek a bolgár kormány meghívásának.³⁴

Raúl Castro 1977. november 11. és 16. között immár második alkalommal látogatott Magyarországra. A kubai hadseregtábornok ekkor Czinege Lajos vezérezredes és honvédelmi miniszter meghívására érkezett hazánkba.³⁵ A meghíváson túl Czinege Lajos a külügyminiszterrel egyetértésben tett javaslatot a látogatás néhány pontjával kapcsolatban, amit a Politikai Bizottság 1977. november 1-ei ülésén hagyott jóvá.³⁶

A második látogatás a hivatalos megbeszélések és programok tekintetében bőségebb volt, mint 1965-ben. Raúl Castro a megérkezést követően megkoszorúzta a Magyar Hősök Emlékművét és a gellérthegyi Felszabadulási Emlékművet.³⁷ Czinege Lajos javaslata alapján a kubai delegáció tiszteletére nagygyűlést szerveztek az üzemi dolgozók és katonák részvételével az Ikarus-gyárban, itt Czinege Lajos és Raúl Castro is beszédet mondott. A kubai küldöttség Budapestet elhagyva Szentendrére is ellátogatott a Kossuth Lajos Katonai Főiskolára, ahol „megismerkedett a tisztképzés módszereivel, tapasztalataival.”³⁸ Raúl Castro több alkalommal is találkozott a magyar vezetőkkel. Már a megérkezés napján megkezdődtek a hivatalos tárgyalások a Honvédelmi Minisztériumban, ezután Czinege Lajos vacsorát adott a kubai vendégeknek.³⁹ Raúl Castrónak – az 1965-ös látogatáshoz hasonlóan – ismét lehetősége nyílt személyes, „szívélyes, baráti légkörben lezajlott” találkozóra Kádár Jánossal az MSZMP székházában. A kubai vendég járt az Országos Hadtörténeti Múzeumban, ahol „Kárpáti Ferenc vezérőrnagy, politikai főcsoportfőnök, miniszterhelyettes és Liptai Ervin ezredes, az intézet parancsnoka” fogadták.⁴⁰

Mindkét látogatás alkalmával a korabeli sajtó folyamatosan, napi részletességgel tudósította a közvéleményt a látogatás főbb mozzanatairól, de a két eseményről hírt adó lapok száma és a sajtócikkek narratívája, tartalma és terjedelme feltűnően eltért egymástól. Már a sajtócikkek kutatásának kezdeti szakaszában kiderült, hogy lényegesen több újság

³¹ Népszabadság, 1965. március 24. 3.

³² Földes: Kádár János külpolitikája..., 132. – MNL OL M-KS 288. f. 47/737. ő. e. 51-89.

³³ Népszabadság, 1965. március 20. 4.

³⁴ Magyar Nemzet, 1965. március 26. 1.

³⁵ Népszabadság, 1977. november 12. 1.

³⁶ MNL OL M-KS 288. f. 5/730. ő. e.

³⁷ Uo.

³⁸ Magyar Nemzet, 1977. november 16.

³⁹ Néphadsereg, 1977. november 19. 2.

⁴⁰ Néphadsereg, 1977. november 19. 2.

foglalkozott az 1977-es eseménnyel, mint az 1965-ösével. Az első látogatásról a főbb politikai napilapok, a Népszabadság, a Magyar Nemzet és az Esti Hírlap számoltak be, illetve a vidéki lapok rövid összefoglalókat közöltek. Ezzel szemben a második látogatásról az említett újságok mellett egyéb lapok is hírt adtak a programpontokról, így a Határőr, az Ikarus és az Ország-Világ, vagyis olyan sajtóorgánumok, melyek vagy a magyar fogadófél (Határőr), vagy a lap nemzetközi profilja (Ország-Világ), esetleg az adott üzembe (Ikarus) szervezett hivatalos látogatás miatt foglalkoztak a híradással.

Az 1977-ben publikált cikkek terjedelme általánosságban hosszabb volt, mint az eseményekről csak röviden tudósító 1965 márciusiak. A bábolnai, szentendrei és mátyásfüldei látogatásokról beszámoló sajtóanyag hosszát az adta, hogy az alapvető tájékoztatást a kubai és magyar vezetők beszédéből származó idézetekkel vagy a felszólalások kivonatával egészítették ki a folyóiratok: „Ezután Czinege Lajos vezérezredes, honvédelmi miniszter szólt a nagygyűlés résztvevőikhez. [...] A Kubai Köztársaságot – mint mondotta – jól szervezett és képzett, korszerűen felszerelt forradalmi fegyveres erő védi.”⁴¹

Az 1965. márciusi, sajtóban közzétett újságcikkek a korabeli közvélemény számára azt sugallták, hogy Raúl Castro magyarországi látogatásának háttérében a két kommunista párt kapcsolatának szorosabbra fűzése, valamint a két ország barátságának megerősítése és továbbépítése állt. A megjelent cikkekben és a Filmhíradó tudósításában is rendszerint fellelhetők a látogatás baráti jellegére utaló szófordulatok. Ezen kifejezések felhasználásával a találkozó röviden a következő módon foglalható össze. „Kedves barátok tartózkodtak hazánkban a héten.”⁴² „Baráti látogatásra hazánkba érkezett Raul Castro Ruz,”⁴³ akit Kádár János fogadott az MSZMP székházában. A miniszterelnök-helyettes és Kádár „szívélyes, baráti beszélgetést folytatott.” A találkozó után Czinege Lajos és felesége „meleg, baráti vacsorával” vendégelte meg a kubai delegációt.⁴⁴ A vendégek távozásakor a Ferihegyi repülőtérre „vörös lobogók díszítették, közöttük felirat: „Viszontlátásra, kedves kubai barátaink!” – így búcsúztatva a „testvéri kubai nép képviselőit.”⁴⁵

1977-re a „kedves kubai barát” Magyarország „testvéri barátjává” fejlődött. 1965-ben a látogatás egyes eseményeit tömören közvetítő cikkek a „szívélyes baráti látogatáson” túl nem tettek semmilyen utalást a két ország kapcsolatára. Ezzel szemben 1977-ben a folyóiratokban több olyan szófordulat is megtalálható, amely a pártok „közötti szolidaritás, a testvéri együttműködés” folyamatos fejlődését hangsúlyozza.⁴⁶ „A látogatás újabb hasznos hozzájárulás volt a két nép és hadseregeik testvéri kapcsolatainak, fegyverbarátságának további erősítéséhez.”⁴⁷

A kapcsolatok egyértelmű pozitív irányú változásának bizonyítékai a Raúl Castrónak és a kubai delegáció többi tagjának az 1977-es látogatás alkalmával átnyújtott kitüntetések. Ilyen

⁴¹ Népszava, 1971. november 18. 3.

⁴² Magyar Ifjúság, 1965. március 25. 2.

⁴³ Szabad Föld, 1965. március 28. 11.

⁴⁴ Magyar Nemzet, 1965. március 25. 1.

⁴⁵ Népszabadság, 1965. március 26. 1.

⁴⁶ Néphadsereg, 1977. november 19. 3.

⁴⁷ Népszava, 1977. november 17. 1.

vagy ehhez hasonló eseményre az 1965-ös látogatás alkalmával nem került sor. A Politikai Bizottság november 1-jén fogadta el a kubai delegáció tagjainak kitüntetéséről szóló javaslatot Czinege Lajosnak a látogatással kapcsolatos egyéb előterjesztésével együtt.⁴⁸ Ennek alapján Raúl Castro „a kubai és a magyar nép testvéri barátságának erősítésében szerzett kimagasló érdemeiért” kapta meg a fegyveres testületek részére alapított Vörös Zászló Érdemrendet.⁴⁹ Vilma Espínek az Elnöki Tanács a polgári személyeknek adható Munka Vörös Zászló Érdemrendet adományozta „a Magyar Népköztársaság és a Kubai Köztársaság népei testvéri barátsága, valamint a magyar és a kubai nők közötti internacionalista kapcsolatok elmélyítését szolgáló, a nemzetközi nőmozgalomban kifejtett munkássága elismeréseként.”⁵⁰ A katonai küldöttség tagjait a Kiváló Szolgálatért Érdemrenddel tüntették ki.⁵¹

A magyar–kubai kapcsolatok alakulásában nem az 1977-es látogatás volt az első alkalom, amikor kitüntetések átadására került sor. Fidel Castrónak az 1972-es látogatásakor igen magas elismerést, a Magyar Népköztársaság Zászlórendjének gyémántokkal ékesített I. fokozata kitüntetését adományozta az Elnöki Bizottság „a Magyar Népköztársaság és a Kubai Köztársaság közötti kapcsolatok, a két ország népei barátságának elmélyítése, valamint a szocialista országok közötti egység és internacionalista együttműködés, a társadalmi haladás érdekében kifejtett kiemelkedő munkássága elismeréséül.”⁵²

Az Elnöki Tanács által adományozott kitüntetések mint a magyar–kubai kapcsolatok építésének új szegmensei járultak hozzá a két ország kapcsolatának szorosabbra fűzéséhez. A kubai vendégek elismerésekben részesítése és azok indoklásai jól mutatják, hogy 1965-höz képest jelentős javulás következett be Magyarország Kubához fűződő viszonyában.

Ezt a megállapítást tovább erősíti az 1965-ös látogatás tényleges okának feltárása, ugyanis a találkozó baráti hangvételének hangsúlyozása ellenére a magyar pártvezetés nem egy baráti beszélgetés és kapcsolatépítés vágyától vezérelve hívta meg 1965 márciusában a kubai miniszterelnök-helyettest és kíséretét. Ez a propagandafogás sokkal inkább elfedi, mintsem kihangsúlyozza a látogatás fő célját. Kádár János és Raúl Castro március 24-ei beszélgetésének feljegyzéséből kiderül, hogy a látogatás főként a két párt közötti nézeteltérések rendezésére szolgált.⁵³ Bár a párbeszéd kezdetén, összhangban a sajtóban közzétett narratívával, Raúl Castro megjegyzi, hogy „elfogadtuk azt a meghívást, amit a magyarok juttattak el hozzánk arra való tekintettel, hogy még szorosabb legyen a két párt között a kapcsolat,” és bár röviddel ezután Kádár is hangsúlyozza, hogy az őszinte, a diplomáciát mellőző beszélgetés híve,⁵⁴ ez a baráti hangvétel formalitás, ami a bevezetését

⁴⁸ MNL OL M-KS 288. f. 5/730. ó. e. 6. o.

⁴⁹ Magyar Nemzet, 1977. november 15. 3.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Néphadsereg, 1977. november 19. 2.

⁵² Népszabadság, 1972. június 1. 1.

⁵³ MNL OL M-KS 288. f. 47/737. ó. e. 51-89. Közli: Földes: Kádár János külpolitikája..., 132-164.

⁵⁴ MNL OL M-KS 288. f. 47/737. ó. e. 51-89. Közli: Földes: Kádár János külpolitikája..., 133.

adja annak a találkozóknak, ahol Raúl Castrónak lehetősége van „Kádár elvtárral megismerkedni s pár jelenlegi kérdést megtárgyalni.”⁵⁵

A kubai miniszterelnök-helyettes rögtön ezután rátér a kommunista pártok közötti nézeteltérés egyik fő okára, a nemzeti függetlenségi harcok kérdésére, amellyel kapcsolatban a március eleji találkozóan Moszkvában Kuba egyértelműen kifejtette a Szovjetunió által erősen vitatott álláspontját. Raúl Castro szükségszerűnek ítélte egy olyan globális szervezet létrehozását, amely összefogja a függetlenségükért küzdő gerillamozgalmakat Latin-Amerikában.⁵⁶ A Szovjetunió ezzel szemben nem kívánt segítséget nyújtani a többnyire sikertelen kimenetelű, költséges fegyveres harcokhoz az amerikai kontinensen, és nem nézte jó szemmel Fidel Castro támogató törekvéseit sem. Ennek döntő oka az volt, hogy a Szovjetunió el akart kerülni egy esetleges összetűzést az Egyesült Államokkal.⁵⁷ Castro támogató akciói a hidegháború kiterjedését és a rakétaválságot követően a két szuperhatalom viszonyában meginduló fokozatos enyhülést fenyegették volna.

A korábban már említett kádári külpolitika Szovjetunió iránti lojalitása és konfliktuskerülése a politikai kérdésekben azt eredményezte, hogy Magyarország a moszkvai álláspontot képviselte. Kádár a szolidaritás kérdésére visszautalva megjegyezte: „A Szovjetunió mindig ott lesz, ahol kell, s ahol ott kell lenni, ők soha nem fognak frázisokkal élni. A mi szocialista világunk addig tényező és erő, amíg van a Szovjetunió.”⁵⁸

A beszélgetés során a szolidaritás kérdésén túl felszínre került Che Guevara Algírban elmondott beszéde, ami szintén negatív irányba mozdította el Kuba és a szocialista országok viszonyát. A kubai politikus nyíltan kifejezte nemtetszését a szovjet tömb kereskedelmi politikája iránt, ami véleménye szerint ugyanolyan igazságtalan, mint az imperialistáké.⁵⁹ Kádár János nehezményezte Che Guevara kijelentését, amelyben a szocialista országokat az imperialistákhoz hasonlította.⁶⁰

Az 1960-as évek közepén a Szovjetunió és a tömb országai számára is úgy tűnt, hogy Kuba nem a szovjet típusú utat kívánja járni. Ehhez Che Guevara előbb említett megjegyzésén túl többek között Fidel Castro 1965 januárjában tett kijelentése is alapul szolgálhatott, melyben a világ értésére adta, hogy a szovjet típusú szocializmus távol áll a szigetországtól.⁶¹

Kuba és a szovjet tömb 1965-ös találkozó során is megnyilvánuló polémiaja szembetűnő változáson ment keresztül 1977-re. Az év novemberében a következőkről tájékoztat a Népszava: „A kubai kommunisták, az egész kubai nép nevében Raúl Castro Ruz kijelentette: [...] a jövő teljes egészében a szocializmusé.”⁶² 1977-re tehát Kuba a marxizmus-leninizmus útjára lépett a szavak szintjén biztosan. Amit tovább erősítettek a Raúl Castro 1977-es látogatásának egyes eseményein elhangzott és a sajtóban is megjelenő, kubai és magyar

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Glejjeses: Cuba..., 331.

⁵⁷ Farkas: Fidel Castro..., 298.

⁵⁸ MNL OL M-KS 288. f. 47/737. ő. e. 51-89. Közli: Földes: Kádár János külpolitikája..., 159.

⁵⁹ Farkas: Fidel Castro, 299.

⁶⁰ MNL OL M-KS 288. f. 47/737. ő. e. 51-89. Közli: Földes: Kádár János külpolitikája...

⁶¹ Farkas: Fidel Castro..., 299.

⁶² Népszabadság, 1977. november 3, 6.

vezetőktől származó beszédrészletek. Ezek szinte kivétel nélkül hangsúlyozták „a Szovjetunióhoz, a szocialista országok közösségéhez fűződő barátságok jelentőségét,”⁶³ és a vezetők valamilyen szófordulattal megemlítették, hogy a két országot „eltéphetetlenül összekötik a marxizmus-leninizmus eszméi.”⁶⁴ Az 1965-ös látogatásról szóló cikkben ezek a szovjet típusú szocializmusra utaló kifejezések elképzelhetetlenek lettek volna.

A látogatásokról hírt adó sajtócikkek tartalmi és kifejezésbeli eltérései arra engednek következtetni, hogy a két látogatás közötti kicsivel több mint egy évtizedben fordulat következhetett be a kubai politikában. Ez nemcsak a szigetország szocializmushoz való viszonyulásában, de a magyar-kubai kapcsolatok szorosabbra fűzésében is jelentős javulást eredményezett. Ez után a megállapítás után pedig felmerül a kérdés: Mi történt a két látogatás között, hogyan alakult Kuba és Magyarország kapcsolata 1965 és 1977 között?

Mi áll a két látogatás narratívája közötti különbség hátterében?

A két látogatás narratívája közötti szembevetendő különbség okait a nemzetközi események összefüggésében és ezen belül is a szovjet-kubai viszony alakulásában kell keresni. Ennek megértéséhez szükséges egy rövid áttekintés Kuba és a Szovjetunió viszonyának változásáról az 1960-as és 1970-es években.

A Raúl Castro 1965-ös látogatását tárgyaló fejezetünkben több olyan megállapítás is olvasható, amely közvetve egy konfliktusokkal terhes kapcsolatra utal a Szovjetunió és a szigetország között. Ilyen ütközési pont volt például Kuba és a Szovjetunió eltérő álláspontja a latin-amerikai gerillaharcokat illetően vagy Che Guevara algíri beszéde, amelyben párhuzamba állítja a szocialista tömb országait az imperialistákkal. Ahhoz, hogy megértsük: mi állt ennek a feszült viszonynak a hátterében, vissza kell mennünk az 1962-es kubai rakétaválsághoz és annak lezárásához.

Az Amerikai Egyesült Államokkal szakító Fidel Castro vezette Kuba fokozatosan a Szovjetunió felé fordult abban bízva, hogy a szuperhatalommal a háta mögött megvédheti forradalmát. 1959-ben Moszkvában sor került a két párt találkozására, majd az 1960-as évek elején megindult a szovjet katonai és gazdasági segítségnyújtás a szigetország számára.⁶⁵ Az 1960 márciusában aláírt kereskedelmi egyezmény értelmében a Szovjetunió nyersolajat és kőolajtermékeket szállított Kubának.⁶⁶ Majd miután az Egyesült Államok közbenjárására a nagy-britanniai fegyverszállítmányok nem érkeztek meg Kubába, Csehszlovákia és a Szovjetunió szállított fegyverzetet és küldött katonai szakértőket.⁶⁷

A kapcsolatok rohamos építésének a hidegháború egyik forró pontjaként fémjelzett kubai rakétaválság (1962) vetett véget. A két szuperhatalom a kiélezett feszültség rendezéséről

⁶³ Népszabadság, 1977, november 16, 3.

⁶⁴ Ikarus, 1977. december 2, 1.

⁶⁵ Glejjeses: Cuba..., 329.

⁶⁶ Horváth: Az első Havannai Nyilatkozat..., 10.

⁶⁷ Uo., 18.

Kuba teljes mellőzésével állapotodott meg.⁶⁸ A kubai vezetőnek szembe kellett néznie országa sebezhetőségével, hogy egy esetleges amerikai támadás esetén nincsen garancia a szovjet segítségre.⁶⁹ Ugyanakkor szovjet részről aggodalomra adott okot Fidel Castro 1962. október 26-án Nyikita Hruscsovna írt levele, melyben kifejti, hogy ha az Amerikai Egyesült Államok fegyveres támadást indít Kuba ellen, a Szovjetunió akár nukleáris fegyverekkel is be kell avatkoznia a szigetország amerikai megszállásának megakadályozására.⁷⁰ A válság megoldásán feldühödve Castro eltávolodott Moszkvától, és a két tömbtől független politikát kívánt folytatni. Az 1960-as években a kubai külpolitikát a latin-amerikai függetlenségi mozgalmak támogatása, valamint az el nem kötelezett országok mozgalma felé fordulás határozta meg.⁷¹

Annak ellenére, hogy a szovjet és a kubai vezetés nem feltétlenül értett egyet a nemzetközi események minden aspektusában, a kapcsolattartás nem szűnt meg a két ország között, időről időre megpróbálták tárgyalások útján közös álláspontra jutni, és a kubai gazdaságot segítő kapcsolatot fenntartani.

Fidel Castro több mint egyhónapos látogatást tett a Szovjetunióban 1963. április 27-től. Az eseményről a magyar sajtó is hírt adott, és kihangsúlyozta: a találkozó „a szovjet-kubai kapcsolatok további alakulása szempontjából” bírt jelentőséggel.⁷² A valóságban a meghívás Moszkva sikertelen kísérlete volt a válság következtében megromlott viszony helyrehozására és Castro megbékítésére.⁷³ Kubai oldalról a látogatás főként gazdasági együttműködés szempontjából volt meghatározó, a létrejövő megállapodás alapján a Szovjetunió nagyobb mértékű támogatást ígért az imperialista blokádtól szenvedő országnak.⁷⁴ 1964 januárjában újabb látogatást tett Castro a Szovjetunióban.

1964 decemberében a latin-amerikai kommunista pártok havannai találkozásán Moszkva ismét kísérletet tett a latin-amerikai gerillamozgalmakat érintő konfliktus rendezésére Kubával. Itt sikerült elérni, hogy Kuba mérsékelje a gerillaharcok támogatását.⁷⁵ 1965 januárjában Castro megint távolodott a Szovjetuniótól, kinyilvánítva, hogy a szocializmus szovjet útja Kubától távol áll.⁷⁶ 1965 márciusában sor került a már említett moszkvai találkozóra, ahol nem sikerült rendezni a gerillamozgalmakkal kapcsolatos nézeteltéréseket. Ilyen légkörben látogatott Raúl Castro Lengyelországba, Magyarországra és Bulgáriába 1965 tavaszán.

A két ország viszonyában fokozódott a szembenállás 1966-ra. Fidel Castro az 1966. januári Trikontinentális Konferencián elmondott záróbeszédében kifejtett több olyan állítást is,

---

⁶⁸ Blasier: *The Giant's Rival*, 108.

⁶⁹ Gleijeses: *Cuba...*, 330.

⁷⁰ Fidel Castro levele Nyikita Hruscsovhoz, 1962. október 26.

⁷¹ Anderle: *Kuba története*, 133.

⁷² *Magyar Nemzet*, 1963. április 28., 1.

⁷³ Farkas: *Fidel Castro...*, 298.

⁷⁴ Kerekes: *A kubai forradalom*, 157.

⁷⁵ Farkas: *Fidel Castro...*, 299.

⁷⁶ Uo.

amely a szovjetekétől eltérő vagy akár azzal teljesen ellentétes álláspont volt, jelezve, hogy Kuba az 1960-as években a Szovjetuniótól eltérő úton szervezi külpolitikáját.⁷⁷

A kubai rakétaválságtól egészen 1968-ig Kuba és a Szovjetunió közötti nézeteltérések alkalmanként újra és újra felerősödtek a szigetország bel- és külpolitikáját illetően. A konfliktusok csúcspontjának és egyben a kubai-szovjet kapcsolatok fordulópontjának az 1968-as prágai tavasz tekinthető.⁷⁸ Castro kezdetben nem támogatta a Varsói Szerződés tagállamainak beavatkozását a csehszlovák eseményekbe, tartva attól, hogy az Egyesült Államok fegyveres támadást intézhet Kuba ellen, válaszul a szovjet katonai beavatkozásra.⁷⁹ Ugyanakkor ez az esemény lehetőséget is teremtett Castrónak, hogy rendezze viszonyát a Szovjetunióval, amire Kubának az 1960-as évek végi helyzetét tekintve nagy szüksége volt.

1968-ra a Kuba által támogatott gerillaakciók sorra vereséget szenvedtek Latin-Amerikában, és a helyzetet tovább rontotta Che Guevara halála, így 1970-re a kubai részvétel a gerillaakciókban elenyésző volt.⁸⁰ A függetlenségi politika feladásához a Szovjetunió 1968-as gazdasági szankciói is hozzájárultak, amelyek a kubai gazdaság hanyatlásához vezettek.⁸¹ Mind közül leghátrányosabban a szovjet olajszállítmányok lelassítása érintette Kubát.⁸² A gazdasági helyzetet negatív irányba mozdító másik tényező az aszály és ennek eredményeként a cukortermelés csökkenése volt, ami az élelmiszerellátás csökkenéséhez és az életszínvonal romlásához vezetett. A kubai gazdaság hanyatlása és a lakosság körében fokozódó elégedetlenség gyengítette Fidel Castro pozícióját.⁸³

Mindezen okok miatt Castro hűséges támogatója lett a Szovjetuniónak a hidegháború 1968 után vívott harcaiban, beleértve a fegyveres beavatkozás kérdésének értelmezését a csehszlovákiai eseményekbe. Az 1968-as fordulópontot követően egyre inkább közeledik egymáshoz Kuba és a Szovjetunió, megkezdődik az együttműködés mind gazdasági, mind politikai értelemben. Míg az 1960-as éveket egy konfliktusokkal tarkított viszony jellemezte, addig az 1970-es években teljes összhang figyelhető meg. Megnövekszik a szovjet támogatás mértéke és ezzel együtt Kuba függése a szocialista szuperhatalomtól. 1972-ben Kuba csatlakozott a KGST-hez, így szorosabbra fűzve gazdasági kapcsolatait nemcsak a Szovjetunióval, de a szocialista tömb országaival is. Kezdetét veszi a társadalom szocialista minta szerinti átszervezése, 1976-ban szovjet típusú intézmények kerülnek felállításra.⁸⁴

A kubai-szovjet kapcsolatok rendezése mindkét fél közös érdeke volt. Szovjet részről Kuba még mindig fontos stratégiai jelentőséggel bírt. 1968 júniusában Washington úgy vélte, hogy az ingadozó szovjet gazdasági segélyek és a szovjet-kubai feszültségek ellenére Moszkva nem

⁷⁷ Farkas: Fidel Castro..., 306.

⁷⁸ Blasier: The Giant's Rival, 133.

⁷⁹ Blasier: The Giant's Rival, 111.

⁸⁰ Gleijeses: Cuba..., 334.

⁸¹ Farkas: Fidel Castro..., 306.

⁸² Blasier: The Giant's Rival, 111.

⁸³ Lawler – Yee (Eds.): Foreign Relations of the United States. 321. dokumentum, 1968. június 27. (A továbbiakban: FRUS)

⁸⁴ Blasier: The Giant's Rival, 112.

fogja engedni, hogy a kubai gazdaság az összeomláshoz közeli állapotot érjen el.⁸⁵ A szocialista szigetország a kommunista szuperhatalom számára egyfajta erődemonstráció volt a világ felé, jelezve, hogy a Szovjetunió képes még ilyen távoli szövetségesét is támogatni, szálkaként az Egyesült Államok által uralt kontinensen.⁸⁶ Emellett a szigetország ugródeszkát jelentett a „harmadik világban” való terjeszkedéshez. A hidegháborús kontextusban nagyon nehezen vagy egyáltalán nem lett volna kivitelezhető a fegyveres beavatkozás Angolában és Etiópiában a szigetország részvétele nélkül.⁸⁷ Kuba számára a szovjet támogatás egyet jelentett a Castro-rendszer életben maradásával. A kubai vezető félt attól, hogy a rakétaválsághoz hasonlóan az Egyesült Államok és a Szovjetunió Kubát kihagyva állapodik meg a szigetország sorsáról, ami akár hatalmának elvesztésével is fenyegetett volna.⁸⁸ Emellett a szovjet segélyek és a szocialista tömb államaival kötött kereskedelmi megállapodások életben tartották a kubai gazdaságot.

A szovjet–kubai kapcsolatok fent leírt ingadozásait a kádári külpolitika mindvégig szem előtt tartotta, és kapcsolatait Kubával ennek megfelelően alakította. A szovjet–kubai nézeteltérésekkel tűzdelt 1960-as években a kubai–magyar kapcsolatok sem alakultak felhőtlenül, ami jól érzékelhető Raúl Castro 1965-ös látogatásakor. Ez a látogatás a szovjet békítő próbálkozásokkal összhangban szintén a nézeteltérések feloldását tűzte ki célul a szigetországgal. A castrói politika 1968-as fordulópontját követően, az 1970-es évekre már teljes összhang figyelhető meg Kuba és a Szovjetunió között. Ez a pozitív irányú változás egyértelműen tapasztalható a magyar–kubai kapcsolatok alakulásakor is, amire jó példa Raúl Castró 1977-es magyarországi látogatása és annak a sajtóban megjelenő visszhangja.

Összegzés

A Kádár-korban nem beszélhetünk önálló magyar külpolitikáról, így a magyar–kubai kapcsolatok 1960-as felvételekor tapasztalható szovjet befolyás és akarat érvényesülése végig megmaradt a két ország kapcsolatainak alakulásában. Magyarország és Kuba kapcsolatát alapvetően a Szovjetuniónak a szigetországhoz való viszonya határozta meg, amelynek alakulására a hidegháborús légkör volt hatással.

A Raúl Castro két magyarországi látogatásáról szóló cikkek narratívájának és tartalmának összehasonlítása során feltáruló különbségek arról árulkodnak, hogy a két ország viszonyában jelentős, pozitív irányú változások történtek 1965 és 1977 között. Az 1965-ös látogatás mérsékelt „baráti” hangvételéhez képest 1977-re a szocializmust közösen építő „testvérbaráti” viszony figyelhető meg. Ez a változás összhangban állt a Szovjetunió és Kuba kapcsolatainak javulásával.

⁸⁵ FRUS, 321. dokumentum, 1968. június 27.

⁸⁶ Gleijeses: Cuba..., 334.

⁸⁷ Blasler: The Giant's Rival, 162.

⁸⁸ Uo., 160.

Raúl Castro 1965-ös látogatásával a két ország kísérletet tett a kubai–szovjet ellentétekből adódó nézeteltérések megvitatására, de ez még nem jelentette a viszony egyértelmű, pozitív irányban történő rendezését. A magyar–kubai kapcsolat javulása kizárólag a nemzetközi helyzet és a kubai–szovjet viszony kedvező irányú alakulásának hatására indulhatott el. Raúl Castro 1977-es látogatásakor már egészen más nemzetközi háttér előtt, a szovjet–kubai viszony kedvezőbb dimenziójában került sor a magyar–kubai kapcsolatok építésére. Ezek a változások a magyar folyóiratokban megjelenő cikkekben is érzékelhetőek, amelyek az 1965-ös találkozás mérsékelt „baráti” jellegétől eltérő, pozitív kapcsolatépítésre utaló narratívával számolnak be a „kubai fegyverbarát” 1977-es látogatásáról.

Bibliográfia

Források

- Lawler, Daniel – Yee, Carolyn (Eds.): *Foreign Relations of the United States, 1964–1968, Volume XXXII, Dominican Republic; Cuba; Haiti; Guyana*. Washington. 2005. 321. dokumentum, 1968. június 27.
- NARA, RG 59, General Records of the Department of State, Central Policy Files, Political and Defense, Box 2353. – Az Amerikai Külügyminisztérium feljegyzése az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolatáról folytatott megbeszélésről. Közzétéve: Borhi László: *Magyar–amerikai kapcsolatok 1945–1989 Források*. MTA Történettudományi Intézet, Budapest 2009.
- MNL OL M-KS 288. f. 47/737. ő. e. 51–89. Feljegyzés Kádár János és Raúl Castro elvtársak 1965. március 24-i beszélgetéséről, Közzétéve: Földes György: *Kádár János külpolitikája és nemzetközi tárgyalásai 1956–1988 II. Válogatott dokumentumok*. Politikátörténeti Intézet, Szekszárd, 2015.
- MNL OL M-KS 288. f. 4/117-118. ő. e. 14-22. Jegyzőkönyv a Központi Bizottság 1972. június 14-15-én tartott üléséről
- MNL OL M-KS 288. f. 4/75. ő. e. 41-43. Jegyzőkönyv a Központi Bizottság 1965. június 25-én tartott üléséről
- MNL OL M-KS 288. f. 5/730. ő. e. Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1977. november 1-én megtartott üléséről
- MNL OL M-KS 288. f. 5/731. ő. e. 18. Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1977. november 15-én tartott üléséről
- mfh-65-13-02, [Raul Castro kubai miniszter Magyarországon](#), 1965. március. Budapest Filmstúdió.
- [Fidel Castro levele Nyikita Hruscsovhoz](#), 1962. október 26.

Felhasznált lapok

Esti Hírlap, Határőr, Ikarus, Képes Újság, Kuba, Magyar Hírlap, Magyar Ifjúság, Magyar Nemzet, Magyarország, Néphadsereg, Népszabadság, Népszava, Ország-Világ, Szabad Föld.

Szakirodalom

- Anderle Ádám: Kuba története. Budapest: Akkord, 2004.
- Békés Csaba: Magyar külpolitika a bipoláris világban, 1945–1991. = *Külügyi Szemle*, 2011/4, 95-127.
- Békés Csaba-Kalmár Melinda: A szovjet–kelet-európai viszony átalakulása a korai Hruscsov korszakban. = *Acta Scientiarum Socialium*, 2016/46 17-33.
- Borhi László: Magyar–amerikai kapcsolatok 1945–1989. Források. Budapest: MTA Történettudományi Intézet, 2009.
- Blasier, Cole: *The Giant's Rival. The USSR and Latin America*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1987.
- Farkas Dániel: Fidel Castro Trikontinentális Konferencián elmondott záróbeszédének jelentősége a korszak kubai külpolitikájára nézve. = *Non est volentis – a Benda Kálmán Szakkollégium legjobb hallgatói munkái*. Budapest: L'Harmattan, 2022.
- Fischer Ferenc: *A kétpólusú világ 1945–1989*. Tankönyv és atlasz. Pécs: Dialóg Campus, 2005.
- Földes György: Kádár János külpolitikája és nemzetközi tárgyalásai 1956–1988 II. Válogatott dokumentumok. Szekszárd: Politikátörténeti Intézet, 2015.
- Gleijeses, Peiro: *Cuba and the Cold War, 1959–1980*. = Melvyn P. Leffler – Odd Arne Westad (szerk.): *The Cambridge History of the Cold War II. Crises and Détente*. Cambridge: Cambridge University Press 2010, 327-348.
- Horváth Emőke: Az első Havannai Nyilatkozat keletkezésének körülményei. = *Orpheus Noster*, 2020/4, 7-20.
- Horváth Emőke: A magyar-kubai diplomáciai kapcsolatok létrejöttének sajátos fordulata, 1959-1961. = *Aetas*, 2018/1, 50-68.
- Horváth Emőke: Ketten ugyanarról. Magyar titkos munkatársi jelentések. Kuba, 1961. = *Külügyi Szemle*, 2019/3, 122-138.
- Kerekes György: *A kubai forradalom, 1959-1975*. Budapest: Európa, 1979.
- Schulzinger, Robert D.: *Détente in the Nixon–Ford years, 1969–1976*. = Melvyn P. Leffler – Odd Arne Westad (szerk.): *The Cambridge History of the Cold War II. Crises and Détente*. Cambridge: Cambridge University Press 2010, 327-348.